

RÛHU'L BEYÂN TEFSİRİ ÖZELİNDE EĞİTİME TASAVVUFİ BİR BAKIŞ

Hatice YEŞİLBEKMEZ

Bilecik Şeyh Edebali University Faculty of Islamic Sciences, 11100, Merkez, Bilecik

ORCID: [0009-0008-9217-8960](https://orcid.org/0009-0008-9217-8960)

Dr.Nuran DÖNER

Bilecik Şeyh Edebali University Faculty of Islamic Sciences, 11100, Merkez, Bilecik

ORCID: [0000-0002-8739-7113](https://orcid.org/0000-0002-8739-7113)

ÖZET

İlk insandan itibaren faaliyet olarak devam eden eğitim, sistematik olarak bilgi, kültür ve davranış birikiminin seçilerek nesillere aktarılması sürecidir (Gündüz, 2020). Geçmişten günümüze önemli bir kültürel miras olarak devam eden eserler bu süreçte önemli rol almaktadır. Bu eserlerden birisi de 17. yüzyılın önemli mutasavvıflarından İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân tefsiridir. İsmail Hakkı Bursevî, özellikle tasavvufi öğretileriyle tanınır. Eserlerinden biri olan Rûhu'l-Beyân tefsiri, sadece Kur'an-ı Kerim ayetlerinin tefsirini sunmakla kalmaz, aynı zamanda eğitim ve ahlaki gelişim üzerine derinlemesine bilgiler de içerir. Kur'an'ın doğru anlaşılması, ahlaki ve manevi gelişim, bilgi ve kültürün aktarımı ve toplumsal hayata katkı gibi birçok alanda tefsir ilmi insanlara rehberlik etmektedir.

Çalışma kapsamında nitel araştırma yaklaşımından yararlanılmıştır. İnsanı ve sosyal olguları derinlemesine anlama ihtiyacından doğan nitel araştırma, sosyal bilimlerde önemli bir araştırma yaklaşımıdır (Sığrı, 2021). Araştırma ortamı ile sınırlı olması, detaylı analiz ve yorumlama sunması nitel araştırmanın tercih edilme sebebi olmuştur (Güler, Halıcıoğlu, & Taşgın, 2015, s.31). Kuran ayetlerinin anlamını derinlemesine incelemek amacıyla ise doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Literatüre katkı sunularak, geleneksel eğitim anlayışlarının ötesinde, bireyin manevi yönden desteklenmesi ve bireyin bütüncül şekilde yetişmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyân , Eğitim, Tefsir, Tasavvuf

A MYSTICAL PERSPECTIVE ON EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE RÛHU'L-BEYÂN COMMENTARY

ABSTRACT

Education, which has been an activity since the first human being, is the process of systematically selecting and transferring knowledge, culture and behavior accumulation to generations (Gündüz, 2020). Works that continue as an important cultural heritage from the past to the present play an important role in this process. One of these works is the tafsir of Rûhu'l-Beyân by İsmail Hakkı Bursevî, one of the important Sufis of the 17th century. İsmail Hakkı Bursevî is particularly known for his Sufi teachings. One of his works, the Rûhu'l-Beyân commentary, not only provides an exegesis of Qur'anic verses, but also contains in-depth insights on education and moral development. The science of tafsir guides people in many areas such as the correct understanding of the Qur'an, moral and spiritual development, transfer of knowledge and culture, and contribution to social life.

Qualitative research approach was utilized within the scope of the study. Qualitative research, which arises from the need to understand people and social phenomena in depth, is an important research approach in social sciences (Sığrı, 2021). Qualitative research is preferred because it is limited to the research environment and offers detailed analysis and interpretation (Güler, Haliciođlu, & Taşđın, 2015, p.31). In order to examine the meaning of Qur'anic verses in depth, document analysis method was used. By contributing to the literature, it is aimed to support the individual spiritually and to raise the individual in a holistic way beyond traditional educational approaches.

Keywords: İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyân , Education, Tafsir, Sufism

1.GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Rûhu'l-Beyân tefsiri üzerinden insan eğitim modeli üzerine Kur'an-ı Kerim'den farklı sureler işlenmiştir. Bu bağlamda Kuran'ı Kerim'deki surelerin sadece birer dua veya metin olmanın ötesinde, insan hayatına nasıl etki edebileceği üzerine vurgulamalarda bulunulmuştur. Bu çalışma “İsmail Hakkı Bursevi'nin Rûhu'l-Beyân Tefsirinde İnsan Eğitimi” başlığıyla hazırlanan yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Tefsirde özel olarak belirlenen İstiaze, Besmele, Fâtiha, Bakara, Âli imran, Nisa, Maide ve En'am surelerine odaklanılarak eğitimle ilgili unsurlar incelenmiş, modern eğitim üzerine çıkarımlarda bulunulmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı bireyin eğitim sürecine Kur'an-ı Kerim'deki surelerle katkıda bulunmaktadır. Bu süreçte sureleri anlama ve anlamlandırmak adına Rûhu'l-Beyân tefsirinden faydalanılarak bireyin manevi ve ahlaki açıdan gelişimine zemin hazırlamak; aynı zamanda eğitim modellerine alternatif bir bakış açısı getirerek bireylerin ruhsal gelişimlerini zenginleştirmektir. Ayrıca tasavvufî eğitimin önemi belirtilerek günümüz eğitimine uygulanabilirliği gösterilmek istenmektedir.

1.3. Araştırmanın Metodu

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımından yararlanılmıştır. İnsanı ve sosyal olguları derinlemesine anlama ihtiyacından doğan nitel araştırma, sosyal bilimlerde önemli bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırma ortamı ile sınırlı olması, detaylı analiz ve yorumlama sunması nitel araştırmanın tercih edilme sebebi olmuştur. Kuran ayetlerinin anlamını derinlemesine incelemek amacıyla ise döküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Döküman incelemesi, İsmail Hakkı Bursevi'nin Rûhu'l-Beyân tefsirinde yer alan İstiaze, Besleme, Fatiha, Bakara, Âli imran, Nisa, Maide ve En'am surelerinin derinlemesine analizine dayanmaktadır. Doküman analizi, alanyazında bağımsız kullanılabildiği gibi diğer araştırma yöntemlerine destek sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Çeşitli dokümanların toplanıp incelenmesi, sorgulanması ve analiz edilmesi süreci olarak tanımlanabilen bir bilimsel araştırma yöntemidir(Sak vd., 2021, s. 228). Araştırma için çeşitli veriler sunan belgelerin içerisinde kitapların da olduğu (Bowen, 2009) düşünüldüğünde doküman analizi tercih edilmiştir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

İsmail Hakkı Bursevi'nin Rûhu'l-Beyân tefsirinde yer alan İstiâze, Besmele, Fatiha, Bakara, Âli imran, Nisa, Maide ve En'am surelerine odaklanılarak yapılan bu çalışmada, spesifik olarak belirli surelere odaklanması, konumuz bağlamında tefsirin tümüyle ilgili kapsamlı bir değerlendirme yapılmasını sınırlandırılmıştır. Araştırmanın belirlenen sureler çerçevesinde insan eğitimi konusunu baz alması, incelenen konunun derinlemesine analiz edilmesini sağlarken, diğer ilgili ve tamamlayıcı unsurların göz ardı edilmesine yol açmıştır.

2. ANLAMLANDIRMA VE YORUMLAMA

İslam alimlerinin en önemli eserlerinden biri olan Rûhu'l-Beyân, İsmâil Hakkı Bursevî tarafından kaleme alınmış kapsamlı bir Kur'an tefsiridir. Bursevî (2010), Rûhu'l-Beyân'da Kur'an ayetlerinin anlamını derinlemesine incelemiştir. Çalışma kapsamında da örnek olarak seçilen ayetlerde Bursevî'nin insan eğitimi ile ilgili yorumlarına yer verilmiştir.

2.1. İstiâze ve Besmele

Bursevi, istiâzenin bir kapıyı çalıp içeri girmek için izin istemeye benzediğini söyler. Tıpkı bir evin kapısını çalıp içeri girmek için izin alır gibi, Kur'an okumaya başlamadan önce de Allah'tan izin almak gerekir. İsmail Hakkı Bursevi, besmeleyi yorumlarken ise bütün ilimlerin bismelenin «ba» sında toplandığını bildirir.

2.2. Fâtiha Suresi

İlahi ahlakın rehberliğinde, ilim ve ameli birleştirerek yaşayan insan, hem dünyada başarılı hem de ahirette mutlu olur. İslam, eğitimi bir bütün olarak değerlendirir ve insanı hem zihin hem de bilgi olarak yetiştirmeyi hedefler. Fatiha suresi, Müslümanların hayatının her alanında rehberlik ettiği, Allah'a yakınlaşmanın ve O'ndan yardım istemenin en güzel ifadesidir (Fatiha, 1:1-7).

2.3. Bakara Suresi

Din, insanın hem bireysel hem de sosyal hayatını şekillendiren karmaşık bir olgudur. İnanç, ibadet ve ahlak olmak üzere üç temel boyuttan oluşan din, insanın hem dünya hayatında hem de ahiret hayatında mutluluğunu hedefler. (Bakara, 2:3) Allah'ın emir ve yasaklarına uymadan yani masivadan vazgeçmeden tam anlamıyla ilme ulaşmak mümkün değildir. (Bakara, 2:13) Bireyin kendi eğitimini tamamlayıp tek başına kamil insan seviyesine gelmesi mümkün değildir. Muhakkak ki bir eğitimciye ihtiyacı vardır. (Bakara, 2:30) Bir eğitimcinin ise sadece bilgi aktarması yeterli değildir. Öğrettiği bilgileri kendi hayatında da

yaşayarak öğrencilerine örnek olması gerekmektedir. Çünkü öğrenciler, öğretmenlerini taklit eder ve onların davranışlarını örnek alır (Bakara, 2:44).

2.4. Âli İmrân Suresi

Muhabbet, tasavvufun temel kavramlarından biridir. Mutasavvıflara göre muhabbet, varlıkların yaratılış sebebidir ve âlemde sevgiye yabancı tek bir zerre bile yoktur. Kur'ân' da muhabbet üzerinde önemle durulmuş ve muhabbetin dini hayatın temeli ve asli unsuru olduğu belirtilmiştir. (Âl-i İmrân, 3:32) İnsan için iman edilmesi gereken şeyi bilmek zorunludur. Bu nedenle, ilim imanın şartıdır. Ardından, bu bilgiye dayalı olarak gerçeği tasdik etmek ve bu tasdik gerektirdiği emirleri yerine getirmek gelir. Bilgi ise sorumluluğu beraberinde getirir. (Âl-i İmrân, 3:80) İnsanlara doğru yolu göstermede âlimlerin kullanacağı yöntem ve üslup son derece önemlidir. Aynı şekilde öğretmenin de sadece alan bilgisine sahip olması yeterli değildir. Bir öğretmenin dersini iyi anlatabilmesi için formasyonu, insan ilişkilerindeki başarısı, bilgilerini açık, anlaşılır ve kavranabilecek yöntem ve tekniklerle anlatabilmesi gibi faktörler öğretmenin gerçek kıymetini ortaya çıkaracaktır (Âl-i İmrân, 3:104).

2.5. Nisa Suresi

İlim, insanın kendisinin özünü bulmasına yardımcı olmalıdır. Eğitimin ilk ve en önemli amacı, insanın kendine dönmesi, kendini tanıması ve kendini eğitmesidir. Kişi kendini tanıdıktan sonra, kendi varoluşunu anlamlandırma açısından Allah'ı tanımalıdır (Nisâ, 4:46). İnsanın manevi olarak kendisini temizleyip geliştirmesi, şahsiyetini olgunlaştırması yani tezkiye süreci din eğitimi uygulamalarının temel amaçlarından biridir. Kur'an'daki tezkiye kavramını din eğitiminin temel amaçlarından biri olarak görmemize yardımcı olur (Nisa, 4:86). Peygamberimizin ilme verdiği önem incelendiğinde ilmin, imanı güçlendirdiği görülür. Hz. Peygamber (s.a.v.) ilim öğrenmenin önemini bildirirken faydalı ilim kavramını vurgulamıştır. Faydalı ilmi ise «Allah'ı bilmek» olarak belirtmiştir (Nisa, 4:124).

2.6. Maide Suresi

İlim öğrenirken, ilmin uzmanından öğrenmeye özen göstermek, hem doğru bilgiye ulaşmayı hem de zaman kaybını önlemeyi sağlar. Bilginin doğruluğunu garanti altına alabilmenin en başlıca yolu, öğrenilmek istenilen bilginin mümkün olduğunca uzmanını (ehlini) bulmaya çabalamaktır (Maide, 5:4). Allah, insanın zihnini eğitirken, onun lüzumsuz konularla meşgul olup enerji harcamasını engeller. Kulunun öğreneceği konuları belirlerken, araştırması gerekenlerden ziyade araştırmaması gerekenleri belirtir. Allah, zihni eğitirken

önce kişinin ihtiyaç duyacağı alanı belirler; böylece gelecekte oluşabilecek gururu kırar ve insana acizliğini hissettirir (Maide, 5:102). Bir müşid ve mürid arasındaki ilişki, bir yüzücü ile boğulmakta olan bir kişi arasındaki ilişkiye benzetilebilir. Eğer yüzme bilmeyen biri bir başkasını kurtarmaya çalışırsa, ikisi de boğulur. Aynı şekilde, ehliyetsiz bir müşid de müridini doğru yola yönlendirmek yerine, onu da yanıltır ve beraberce sapıklığa düşerler (Maide, 5:104).

2.7. En'am Suresi

İnsanın karakterini oluşumunda etkili olan faktörlerden biri de çevresidir. İnsan etrafındakilerden etkilenir. Yani bulunduğu çevrenin olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkileri de olabilir. İnsanın doğası tevhit inancına sahip şekilde yaratıldığı halde inkâr edişi yaşamına etki eden müdahalelerin sonucudur (Enam, 6:70). Din, samimiyeti ve dürüstlüğü esas alırken, din eğitimi de bu ilkelerle uyumlu olmalıdır. Samimi bir eğitimci, öğrencilerine sadece bilgi aktarmakla kalmaz, aynı zamanda onlara örnek olur. Samimiyet, eğitimcinin en önemli silahıdır. Samimi bir eğitimci, öğrencileriyle arasında güçlü bir bağ kurar ve onların öğrenme süreçlerini kolaylaştırır. Sözleri ve davranışları arasında bir çelişki olmadığı için öğrenciler ona güvenir ve saygı duyar (Enam, 6:131).

3. SONUÇ

Bu çalışma, Kur'an-ı Kerim surelerinin eğitim süreçlerine entegre edilmesiyle bireylerin manevi ve ahlaki gelişimine sağladığı katkıyı göstermektedir. Rûhu'l-Beyân tefsiri üzerinden surelerin derinlemesine analiz edildiğinde, bireylere anlamlı bir Kur'an okuması deneyimi sunduğu görülmektedir. Bu sayede, mevcut eğitim modellerine alternatif bir boyut kazandırıldığı, bireylerin ruhsal zenginleşmelerine ve kişisel gelişimlerine destek olunduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, tasavvufi eğitimin günümüz eğitim sisteminde kullanılmasının önemi vurgulanarak, bireylerin içsel dönüşümleri ve toplumsal uyumları için sunabileceği potansiyel katkılar incelenmiştir. Bu çalışmada İslam eğitimi bir bütün olarak değerlendirilmiş ve İslam eğitiminin insanı hem zihin hem de bilgi olarak yetiştirmeyi amaçladığı görülmüştür. Bursevi'ye göre ilim, amele dönüşmediği takdirde kişisel gelişimde bir araç olmaktan çıkar ve anlamsızlaşır. Bu bilgi okul ortamına uyarlandığında ise anlaşılmaktadır ki öğrenme, öğrencilerin kişisel deneyimleriyle bağlantı kurulduğunda daha anlamlı hale gelir ve kalıcı öğrenmeye katkı sağlar.

Çalışmanın sonucunda günümüzde tasavvufi eğitim rafa kaldırılmış olmasının ve modern eğitimden bağımsız olarak değerlendirilmesinin, gerçeği yansıtmadığı sonucuna

varılmıştır. Her ne kadar bazı noktalarda farkları olsa da tasavvufî eğitimin, din eğitiminin özünü oluşturduğu görülmüştür. Ayrıca günümüzde modern eğitim ve din eğitimi ayrımı yapılsa da aslında her ikisinin de özünü ve nihai hedefini marifetullah oluşturmaktadır. Yani söz konusu beşeri ilimler olsa dahi bireyin kendisini ve yaratıcısını tanımasına vesile olmayan ilmin kıymetinden bahsetmek mümkün değildir ve incelenen ayetlerde görülmüştür ki tasavvufî eğitim yöntemleri modern eğitimde de uygulandığında günümüz eğitiminde olumlu ilerlemeler görülecektir.

KAYNAKÇA

Bowen, G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>

Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhu'l-Beyân: Kur'an Meâli ve Tefsiri. 1. Cilt., 2.Cilt., 3.Cilt., 4.Cilt.,5.Cilt., Erkam Yayınları, İstanbul, 2010.

Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., & Taşgın, S. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri: Teorik çerçeve – Pratik öneriler, 7 farklı nitel araştırma yaklaşımı – Kalite ve etik hususlar (Gözden geçirilmiş ve güncellenmiş 2. baskı). Seçkin Yayınları

Gündüz, M. (2020). *Kurum, kavram ve zihniyet: Osmanlı'dan günümüze eğitimde dönüşümler*. Ketebe Yayınları.

Kur'an-ı Kerim. Fâtiha 1/1-7; Bakara 2/3,13,30,44; Âli İmrân 3/32,80,104; Nisâ 4/46,86,124; Mâide 5/4,102,104; En'âm 6/70,131.

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>

Sığrı, Ü., Nitel araştırma yöntemleri (Güncellenmiş 2. baskı). Beta Yayıncılık, 2021.

